ks. Robert Kantor
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
w Krakowie

Stanowienie prawa w Kościele partykularnym

Kompetencje synodu diecezjalnego i konferencji biskupów

Dzieje Apostolskie ukazują historię Kościoła pierwotnego jako Kościół lokalny, czyli jako wspólnotę chrześcijan żyjących w danym miejscu oraz w konkretnym czasie: w latach bezpośrednio po śmierci, zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Jezusa była to Jerozolima. Kościół poprzez głoszenie Ewangelii poszerzał swój zasięg a przez to dawał początek nowym wspólnotom kościelnym w Judei, Galilei, Samarii, a także w innych nowych miejscach jak Antiochia, Cezarea czy Efez. Te nowe wspólnoty były przyjmowane z entuzjazmem i radością i wchodziły w relacje z Kościołem w Jerozolimie, uważanym za Kościół – Matkę, i tworzyły od samego początku niepodzielną komunie z całym Kościołem¹.

Idee takiego Kościoła przedstawiał w swoich listach św. Paweł, ukazujący wspólnoty chrześcijan, którzy żyją w konkretnej miejscowości, zbierają się razem, aby sprawować Eucharystię, ale także tworzą nierozdzielalną jedność z pozostałymi Kościołami lokalnymi, zachowując wzajemne do siebie odniesienie i odzwierciedlając

¹ A. Żądło, *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*, Kraków 2001, s. 47.

prawdziwy Kościół Boży w danym miejscu, np. w Koryncie lub w Efezie². Chrześcijanie zdawali sobie sprawę z tego, że gdy są razem, to choćby było ich niewielu, stanowią Kościół. Dlatego gromadzili się w wyznaczonych do tego domach, zaszczepiając w środowisku grecko-rzymskim idee Kościoła w jego wymownym znaczeniu, czyli w znaczeniu wspólnoty lokalnej, tj. lokalnego zgromadzenia wiernych. Dlatego nie należy się doszukiwać opozycji między „Kościołem powszechnym” a „Kościołem lokalnym (partykularnym)”. Kościół jest jeden, bo jedna jest wiara. Kościoła lokalnego nie można traktować jako wycinka powszechności, zaś Kościół powszechny nie jest konfederacją Kościołów lokalnych³.

Tematem niniejszego artykułu jest „Stanowienie prawa w Kościele partykularnym”. Należy pamiętać, iż organy władzy kościelnej mają swe źródło w prawie Bożym i prawie ludzkim pozytywnym. W Kościele powszechnym – z ustanowienia Chrystusa – istnieją dwa ograny najwyższej władzy: biskup rzymski oraz kolegium biskupów. W Kościele partykularnym z ustanowienia Bożego organem władzy jest biskup diecezjalny. Pozostałe zaś organy władzy w Kościele mają swe źródło w pozytywnym prawie kościelnym. Ustawodawca kodeksowy przyjął dwustopniowy podział Kościołów partykularnych (lokalnych) i wyróżnił: Kościoły partykularne i zespoły Kościołów partykularnych. Organem podstawowym w typowej formie Kościoła partykularnego jakim są diecezje, jest biskup diecezjalny. W zespołach Kościołów partykularnych zajmujących pozycję pośrednią między Stolicą Apostolską a poszczególnymi biskupami, organami władzy ponaddiecezjalnej, które posiadają określony zakres kompetencji, są metropolita, synod prowincjalny, konferencja biskupów⁴. Mając powyższe kwestie na uwadze, nie sposób w temacie artykułu ująć wszystkich kompetencji legislacyjnych w ramach organach władzy Kościoła partykularnego, stąd podtytuł: Kompetencje synodu diecezjalnego i konferencji biskupów.

² Por. A. G. Hamman, *Życie pierwszych chrześcijan (95–197)*, Warszawa 1990, s. 161.

³ Por. A. Żądło, *Kościół lokalny...*, dz. cyt., s. 51.

⁴ M. Sitarz, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym*, Lublin 2008, s. 51–52.

1. Definicja Kościoła partykularnego

W kan. 368 kodeksu prawa kanonicznego [dalej: KPK] czytamy: „Kościoły partykularne, w których istnieje i z których składa się jeden i jedyny Kościół katolicki, to przede wszystkim diecezje, z którymi – jeśli nie stwierdza się czegoś innego – są zrównane: pralatura terytorialna i opactwo terytorialne, wikariat apostolski i prefektura apostolska, jak również administratura apostolska erygowana na stałe”. Ustawodawca określa w powyższym kanonie pozycję Kościoła partykularnego, którego podstawową strukturą jest diecezja. Przymiotnik „partykularny” może na pierwszy rzut oka sugerować, że chodzi tylko o część Kościoła jako całości. Ale jest to część, która zawiera w sobie i całość. Oznacza to, że Kościół partykularny, będąc częścią Ludu Bożego, uobecnia w sobie istotę Kościoła Chrystusowego i jest całym Kościołem. Jednym z elementów konstytuujących Kościół partykularny jest osoba biskupa. Rola biskupa w tymże Kościele wynika z posiadania przez niego pełni sakramentu kapłaństwa oraz z jego przynależności do jednego i niepodzielnego kolegium biskupów. Zgromadzony wokół swego biskupa Kościół partykularny jest także rzeczywistością lokalną. Przy pojęciu Kościoła lokalnego dochodzą do głosu elementy już nie ściśle teologiczne, ale czynniki porządku bardziej naturalnego i ludzkiego, jak osobowość założyciela danego Kościoła, warunki kulturalne, socjologiczne czy geograficzne⁵.

II Sobór Watykański w swojej konstytucji *Lumen gentium* [dalej: LG] pomaga nam zrozumieć komunie istniejącą między Kościołem partykularnym a Kościołem powszechnym. Czytamy tam m.in.: Kolegialna jedność przejawia się również w relacjach poszczególnych biskupów z Kościołami partykularnymi i z Kościołem powszechnym. Biskup Rzymski, jako następca Piotra, jest trwałym i widzialnym źródłem i fundamentem jedności zarówno biskupów, jak i rzeszy wiernych. Poszczególni zaś biskupi są widzialnym źródłem i fundamentem jedności w swoich partykularnych Kościołach, uformowanych na wzór Kościoła powszechnego, w którym istnieje i z którego się składa jeden i jedyny Kościół katolicki. To też poszczególni biskupi reprezentują każdy swój Kościół, wszyscy

⁵ Por. M. Kołodziejczyk, *Kościół partykularny i Kościół lokalny a diecezja*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 3 (1975), s. 249–252.

zaś razem z papieżem cały Kościół, złączeni więzią pokoju, miłości i jedności”⁶.

Typową formą Kościoła partykularnego jest diecezja. Kodeks Jana Pawła II definiuje ją tak: „część Ludu Bożego, powierzona pasterskiej pieczy biskupa z współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa”⁷.

Teologicznymi elementami diecezji są:

- wyodrębniona część Ludu Bożego,
- biskup jako własny, zwyczajny i bezpośredni pasterz,
- jedność w Duchu Świętym poprzez Ewangelię i Eucharystię za pośrednictwem biskupa,
- trwanie przy swoim biskupie, wspomaganym przez kapłanów i diakonów, sprawującym swój urząd pod zwierzchnictwem Biskupa Rzymskiego⁸.

Kodeks prawa kanonicznego w kan. 368 wymienia Kościoły partykularne zrównane z diecezją. Należą do nich:

⁶ LG 23. W dalszej kolejności konstytucji soborowej czytamy o trosce wszystkich biskupów o cały Kościół, o umacnianie go, strzeżenie jedności wiary i dyscypliny: „Poszczególni biskupi stojący na czele Kościołów partykularnych, sprawują swe rządy pasterskie, każdy nad powierzoną sobie częścią Ludu Bożego, nie nad innymi Kościołami ani nad całym Kościołem powszechnym. Jednak jako członkowie Kolegium Biskupiego i jako prawowici następcy Apostołów, poszczególni biskupi zobowiązani są na mocy ustanowienia i nakazu Chrystusowego do takiej troski o cały Kościół, która choć nie jest sprawowana przez akt jurysdykcji, przyczynia się jednak waleń do pożytku Kościoła powszechnego. Wszyscy bowiem biskupi mają obowiązek umacniać i strzec jedności wiary i wspólnej dyscypliny całego Kościoła, uczyć wiernych miłości całego Mistycznego Ciała Chrystusowego, szczególnie zaś jego członków ubogich, strapiionych i tych, którzy prześladowanie cierpią dla sprawiedliwości (por. Mt 5, 10), a wreszcie popierać wszelką aktywność, która wspólna jest całemu Kościołowi, zwłaszcza zaś taką, która zmierza do tego, aby wzrastała wiara i światło pełnej prawdy zajaśniało wszystkim ludziom. Zresztą jest to świętą sprawą, że oni, dobrze zarządzając własnym Kościołem, jako częścią Kościoła powszechnego, przyczyniają się skutecznie do dobra całego Mistycznego Ciała, które jest także ciałem Kościołów” (tamże).

⁷ KPK, kan. 369.

⁸ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 2002, s. 155.

- pralatura terytorialna i opactwo terytorialne⁹,
- wikariat apostolski i prefektura apostolska¹⁰,
- administracja apostolska¹¹.

Oprócz wyżej wymienionych struktur terytorialnych można wymienić struktury personalne, takie jak:

- ordynariat wojskowy¹²,
- Personalna Administratura Apostolska Świętego Jana Marii Vianneya w diecezji Campos w Brazylii¹³,
- ordynariaty personalne dla Anglikanów¹⁴.

Reasumując, można powiedzieć, że w świetle dyspozycji soborowych i norm kodeksowych Kościół partykularny można określić jako wyodrębnioną wspólnotę Ludu Bożego, pozostającą pod przewodnictwem biskupa, jako własnego pasterza, uformowaną na wzór Kościoła powszechnego, wchodzącą z innymi podobnymi wspólnotami w organiczny skład jednego i jedynego Kościoła katolickiego. Taką wspólnotą jest przede wszystkim diecezja i zrównane z nią w prawie inne wspólnoty Ludu Bożego.

2. Synod diecezjalny

„Unus in synodo dioecisana legislator est Episcopus dioecisanus”. Takie stwierdzenie, zawarte w kan. 466 KPK z 1983 roku ma swoje

⁹ „Pralatura terytorialna lub opactwo terytorialne oznacza część Ludu Bożego w określonych granicach terytorium. Ze względu na szczególne warunki, piecza o ten lud zostaje powierzona pralatowi lub opatowi, który kieruje nim, na podobieństwo biskupa diecezjalnego, jako własny jego pasterz” (KPK, kan. 370).

¹⁰ „Wikariat apostolski lub prefektura apostolska oznacza określoną część Ludu Bożego, która z racji szczególnych okoliczności nie została jeszcze ukonstytuowana jako diecezja i jest powierzona pasterskiej trosce wikariusza apostolskiego lub prefekta apostolskiego, ażeby kierowali nią w imieniu Papieża” (KPK, kan. 371 § 1).

¹¹ „Administratura apostolska oznacza część Ludu Bożego, która ze względu na specjalne i wyjątkowo poważne racje, nie jest erygowana przez Papieża jako diecezja, a piecza pasterska o nią zostaje powierzona administratorowi apostolskiemu, aby nią kierował w imieniu Papieża” (KPK, kan. 371 § 2).

¹² Jan Paweł II, konst. apost. *Spirituali militum curae* (21 IV 1986), par. 1.

¹³ Kongregacja do Spraw Biskupów, *Animarum bonum suprema lex*, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 94 (2002), s. 305–308.

¹⁴ Benedykt XVI, konst. apost. *Anglicanorum coetibus, qua Personales Ordinarius pro Anglicanis conduntur*, AAS 101 (2009), s. 985–996.

źródło w kan. 362 KPK z 1917 roku. Począwszy od końcowej dyspozycji kan. 362 z 1917 roku o czasie wejścia w życie decyzji zaakceptowanych przez biskupa w czasie synodu (*synodales constitutiones*), zredagowano początkowo osobny, niezależny kanon. Ten kanon pojawił się jako kan. 278 w schemacie z 1977 roku¹⁵, ale potem go usunięto w czasie rewizji schematu, gdyż byłoby to powtórzenie kan. 9 § 3 schematu *De norme generalibus*¹⁶.

W historii zdarzały się przypadki, (np. Synod w Auxerre¹⁷, w Gali pod koniec VI wieku), że decyzje synodalne były podpisywane przez wszystkich uczestników. Przez wieki taka sytuacja nie przysparzała żadnych problemów. Po Soborze Trydenckim pojawiły się na tym tle wątpliwości, które swój szczyt osiągnęły na synodzie w Pistoii w 1786 roku. Synod ten traktował na równi biskupa i proboszcza jeśli chodzi o ważne decyzje dotyczące reform w diecezji. Owa równość biskupa i proboszcza w podejmowaniu decyzji została potępiona przez papieża Piusa VI bullą *Auctorem fidei* z 28 sierpnia 1794 roku¹⁸.

W schematach I Soboru Watykańskiego po raz pierwszy pojawia się stwierdzenie, że w czasie synodu tylko biskup jest prawodawcą i sędzią i chociaż prosi o zdanie uczestników synodu, w żaden sposób nie jest nim zobligowany. Zasada ta przekształciła się w normę zawartą w kan. 362 KPK z 1917 roku¹⁹, i prawie dosłownie weszła do nowego kodeksu z roku 1983.

Stwierdzenie, że „biskup diecezjalny jest jedynym ustawodawcą na synodzie” jest prerogatywą niekwestionowaną *auctoritas et sacra potestas*, jaką są obdarzeni biskupi w zarządzaniu Kościołami partykularnymi²⁰.

¹⁵ Por. G. Corbellini, *Il sinodo diocesano nel nuovo Codex Iuris Canonici*, Rzym 1986, *Appendice*, s. 281.

¹⁶ Obecnie jest to kan. 8 § 2: „Ustawy partykularne są promulgowane w sposób określony przez prawodawcę i zaczynają obowiązywać po miesiącu od dnia promulgacji, chyba że w samej ustawie określono inny termin”.

¹⁷ Synod w Auxerre z 578 roku jest powszechnie określany jako pierwszy synod diecezjalny. Por. A. Viana, *Organización del gobierno en la Iglesia*, Pamploña 1997, s. 250–251.

¹⁸ H. Denzinger, A. Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, ed. 33, Freiburg im Breisgau 1965.

¹⁹ „Unicus est in Synodo legislator Episcopus, ceteris votum tantum consultivum habentibus; unus ipse subscribit synodalibus constitutionibus; quae, si in Synodo promulgentur, eo ipso obligare incipiunt, nisi aliud expresse caveatur”.

²⁰ Por. LG 27.

Kodeks Jana Pawła II stwierdza jednoznacznie, że władzę ustawodawczą wykonuje sam biskup²¹, mając świadomość, że owa władza nie może być przez niego ważnie delegowana. Biskup nie może zrzec się osobistego wykonywania tej władzy, chociaż ma prawo do znalezienia w czasie synodu pomocy potrzebnej do wykonania tej władzy tak, aby realizowała się ona w wierności Ewangelii i zaradziła konkretnym potrzebom Kościoła partykularnego²².

Synod diecezjalny zwołuje *solus Episcopus dioecesanus*. Takie stwierdzenie kan. 462 § 1 jest powtórzeniem, z drobnymi modyfikacjami, kan. 357 § 1 z 1917 roku. Obecny kanon nie pozostawia żadnych wątpliwości, że kompetentny do zwołania synodu diecezjalnego jest tylko i wyłącznie biskup diecezjalny. Chociaż biskup nie może ważnie działać bez wysłuchania wcześniej zdania rady kapłańskiej o ewentualnym zwołaniu synodu diecezjalnego²³, to jednak decyzja o jego zwołaniu pozostaje aktem osobistym biskupa. Mimo że biskup diecezjalny posiada wielu współpracowników, nikt nie może zastąpić go w wykonywaniu władzy pochodzącej bezpośrednio od Boga w porządku pasterskiej troski nad częścią Ludu Bożego powierzonej jego pieczy i dlatego owa władza jest ściśle personalna. Ilekroć mówimy tu o biskupie diecezjalnym, mamy na uwadze, w myśl kan. 381 § 2, i kan. 368, tych wszystkich, którzy są z nim zrównani²⁴.

„On sam (biskup diecezjalny) podpisuje deklaracje i dekrety synodalne, które jedynie jego autorytetem mogą być promulgowane”²⁵. Po raz kolejny już widzimy w powyższym sformułowaniu logiczną konsekwencję tego, iż biskup diecezjalny jest jedynym ustawodawcą synodu. Ustawodawstwo synodu może być opublikowane tylko autorytetem biskupa diecezjalnego. Dlatego decyzje synodalne mają zawierać tylko podpis biskupa diecezjalnego, a słowa tekstu deklaracji i dekretów synodalnych tak mają być zredagowane, aby

²¹ Por. KPK, kan. 391 § 2.

²² Por. G. Corbellini, *Comentario al c. 466 CIC del 1983*, [w:] *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, vol. 2/2, coord. y dir. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Pamplona 1997, s. 1022–1025.

²³ KPK, kan. 461 § 1, 127 § 2, 2°.

²⁴ Są to: pralat dla pralatury terytorialnej, opat dla opactwa terytorialnego, wikariusz dla wikariatu apostolskiego, prefekt dla prefektury apostolskiej i administrator dla administratury apostolskiej erygowanej na stałe.

²⁵ KPK, kan. 466.

wynikało z nich jasno, że biskup diecezjalny jest ich autorem²⁶. Do biskupa diecezjalnego należy, aby deklaracje i dekrety były realizowane w praktyce. Aktualnie postanowienia synodalne obowiązują po miesiącu od dnia promulgacji, o ile w samym prawie synodalnym nie postanowiono inaczej²⁷.

Autorytet biskupa wyraża się faktycznie przez autorytet w stosunku do instytucji typowych i właściwych dla Kościoła partykularnego, spośród których wyróżnia się synod diecezjalny²⁸. Ks. Tomasz Rozkrut wymienia kilka momentów, w których biskup diecezjalny sprawuje swój urząd w sposób uroczysty.

- Synod diecezjalny jest szczególnym miejscem teologicznym i prawnym Kościoła partykularnego dla uroczystego i nadzwyczajnego dialogu. Biskup diecezjalny działa w tym czasie we współpracy z całym swoim zwołanym Kościołem, bezpośrednio spotykanym na zgromadzeniu.
- Synod diecezjalny jest jedynym miejscem dla wspólnego wypracowania prawa partykularnego, następnie uroczyste promulgowanego przez biskupa. Biskup na zgromadzeniu synodalnym cieszy się władzą ustawodawczą.
- Synod diecezjalny jest odpowiednim miejscem, aby zaproponować biskupowi wspólny osąd o stanie i kondycji Kościoła partykularnego. Zgromadzenie synodalne może przestudiować różnego rodzaju błędy, trudności, może wysunąć pewne propozycje wyjścia z sytuacji. Biskup diecezjalny podczas przebiegu obrad synodalnych może powziąć odpowiednie postanowienia w stosunku do nadużyć doktrynalnych czy dyscyplinarnych w swojej diecezji. Synod może pomóc biskupowi w wypracowaniu planu duszpasterskiego.

²⁶ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 88. Przez „deklaracje” należy rozumieć te akty, które zawierają treści nie bezpośrednio normatywne, tylko doktrynalne, czy generalnie rzecz ujmując, orientacyjne. Przez „dekrety” natomiast należy rozumieć takie akty, które zawierają konkretne decyzje natury prawnej i które są wiążące dla Kościoła partykularnego.

²⁷ Por. KPK, kan. 8 § 2.

²⁸ Por. G. Corbellini, *Il Sinodo...*, dz. cyt., s. 140–141. Por. tenże, *De synodo dioeciesana*, [w:] *Comentario Exegético al Código...*, dz. cyt., s. 992–1029.

- Na synodzie diecezjalnym biskup może w sposób uroczysty powierzać pewne urzędy diecezjalne bądź tworzyć nowe. Dyrektorium pastoralne *Ecclesiae imago* stwierdza: „gdy biskup uzna to za właściwe, może ustanowić na synodzie lub odnowić Radę kapłańską, jak i duszpasterską, a także dokonać wyboru członków komisji i urzędów kurii diecezjalnej. Podobnie mogą być wybrani konsultorzy lub członkowie Rad kierujących działami lub stowarzyszeniami diecezjalnymi, jeżeli kadencja tych dzieł i ich zadań zbiega się z terminem odbywania synodu: wydaje się rzeczą bardzo wskazaną, ażeby odbywanie synodu było rzeczywiście bardzo ważnym momentem w życiu Kościoła diecezjalnego i odnawianiu instytucji diecezjalnych” (*Ecclesiae imago*, 165).
- Synod diecezjalny pozostaje miejscem uroczystej liturgii diecezjalnej pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego²⁹.

Biskup diecezjalny powinien wspierać poszukiwania rozwiązań trudnych spraw na forum roboczych organów synodalnych. Jego interwencje powinny mieć charakter ukierunkowujący, a decyzje stanowcze winien podejmować na końcu. Przyczyni się to do dobra pastoralnego synodu. Ks. Jan Dudziak stwierdził: „gdy od wyselekcjonowanych starannie uczestników synodu biskup otrzyma, w sposób odpowiedzialny wyrażoną opinię o religijno-moralnych potrzebach Kościoła partykularnego oraz sugestie co do środków zaradczych, to zapewne nie przejdzie on nad tym do porządku dziennego. Powodowany zaś poczuciem głębokiej odpowiedzialności przed Bogiem za duchowe dobro diecezji oraz pozostający pod działaniem łaski stanu, przejmie on materiał doradczy synodu, preselekcjonuje go, uzupełni i poda Wspólnocie Diecezjalnej jako obowiązujący. Taką metodą uformowane postanowienia synodu nie wzbudzą żadnego sprzeciwu w diecezji i nie pozostaną martwą literą, lecz zostaną przyjęte i wprowadzone w życie jako owoc świadomości religijno-moralnej konkretnego Kościoła partykularnego”³⁰.

²⁹ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, dz. cyt., s. 140–141.

³⁰ Por. J. Dudziak, *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym*, „Colloquium Salutis” 16 (1984), s. 74.

3. Konferencja biskupów

Kodeks Jana Pawła II podejmuje zagadnienie konferencji biskupów w kan. 447–459. Konferencja biskupów sama z siebie nie posiada władzy ustawodawczej, ale może uzyskać kompetencje legislacyjne w celu ujednolicenia dyscypliny kościelnej na konkretnym terytorium³¹. Zadaniem konferencji biskupów jest wspomaganie biskupów w ich posłudze na rzecz całego Ludu Bożego poprzez połączoną i dobrze skoordynowaną pracę ich pasterzy. Konferencja pełni te funkcje poprzez: wspólne rozporządzenia dotyczące niektórych aspektów pastoralnych; przekazywanie doktryny Kościoła w sposób bardziej wyrazisty; koordynowanie niektórych wysiłków w zakresie pracy apostołskiej i charytatywnej; jednolity dialog z władzami politycznymi danego terytorium; tworzenie pożytecznych wspólnych służb, których wiele diecezji z różnych powodów nie może posiadać³².

Decydujące znaczenie w rozwoju konferencji biskupów odegrały wskazania II Soboru Watykańskiego. W dekrecie soborowym o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* czytamy: „W dzisiejszych szczególnie czasach biskupi częstokroć nie potrafią spełnić swych zadań odpowiednio i owocnie, jeżeli nie będą zacieśniać wciąż i zespalać swej zgodnej współpracy z innymi biskupami. A skoro konferencje biskupów – utworzone już wśród wielu narodów – wykazały się wspaniałymi dowodami wydajnego apostołatu, obecny święty Sobór uważa za wielce wskazane, by wszędzie w świecie biskupi tego samego narodu lub kraju grupowali się w jeden zespół, zbierając się w określonych terminach, ażeby przez światłą wymianę roztropnych sądów i doświadczeń oraz skoordynowanie planów wytworzyć święte zespolenie sił dla wspólnego dobra Kościołów”³³. W dalszej części dekret określa zadania konferencji biskupów, które można sprowadzić do następujących:

³¹ J. Krukowski, *Kanoniczne prawo powszechne i prawo partykularne w Polsce. Konferencja Episkopatu Polski i synody*, [w:] *25-lecie promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Obowiązki i stosowanie w Polsce*, red. J. Krukowski, Z. Tracz, Łódź 2009, s. 75; J. Krzywdą, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2013) nr 2, s. 3–15.

³² M. Sitarz, *Wymogi stanowienia prawa w Kościele partykularnym. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 26 (2013), s. 87–88.

³³ II Sobór Watykański, dekret *Christus Dominus* [dalej: DB], 37.

– Konferencja biskupów jest jakby zespołem, w którym zwierzchnicy duchowni danego narodu czy terytorium łącznie wykonują swe pasterskie zadania dla pomnożenia dobra udzielanego ludziom przez Kościół, głównie przez odpowiednio przystosowane do bieżących okoliczności czasu formy i sposoby apostołatu.

– Do konferencji biskupów należą wszyscy ordynariusze miejscowi jakiegokolwiek obrządku – z wyjątkiem wikariuszów generalnych – biskupi koadiutorzy i pomocniczy oraz inni biskupi tytularni pełniący specjalne zadania, zlecone im przez Stolicę Apostolską lub konferencje biskupów. Wszyscy inni biskupi tytularni, jak też i legaci papiescy, z racji pełnienia specjalnej misji na danym terenie nie są prawnie członkami konferencji. Ordynariuszom miejscowym oraz koadiutorom przysługuje głos decydujący. Biskupom pomocniczym oraz innym biskupom, posiadającym prawo do udziału w konferencji, statut konferencji przyzna głos decydujący lub doradczy.

– Każda konferencja biskupów winna opracować swój statut podlegający uznaniu przez Stolicę Apostolską, w którym – poza innymi środkami – byłyby przewidziane organy dla skuteczniejszego osiągnięcia celu, np. stała Rada Biskupów, Komisje Biskupie, Sekretariat Generalny.

– Uchwały konferencji biskupów, powzięte prawnie i mające za sobą przynajmniej dwie trzecie głosów biskupów należących do konferencji z głosem decydującym, oraz uznane przez Stolicę Apostolską, posiadają moc zobowiązań prawnych jedynie w wypadkach, w których bądź przepisywałoby to prawo powszechne, bądź zdecydowało o tym specjalne zarządzenie Stolicy Apostolskiej wydane z inicjatywy własnej lub na prośbę samej konferencji.

– Gdzie wymagają tego szczególne okoliczności, biskupi kilku narodów mogą za zgodą Stolicy Apostolskiej utworzyć jedną konferencję. Ponadto należy popierać stosunki wzajemne między konferencjami biskupów różnych narodów celem pomnożenia i zabezpieczenia większego dobra.

– Zwierzchnicy Kościołów wschodnich przy umacnianiu na synodach dyscypliny własnego Kościoła, jak też celem skuteczniejszego poparcia dzieł dla dobra religii, powinni liczyć się również z dobrem wspólnym całego terytorium, gdzie istnieje więcej Kościołów różnego obrządku, uzgodniwszy zapatrywania na spotkaniach przedstawicieli różnych obrządków, według norm, jakie ustali kompetentna władza³⁴.

Uzupełniając postanowienia soborowe, motu proprio *Apostolos suos* Jana Pawła II wskazuje zadania konferencji biskupów, dodając m.in. krzewienie i ochronę wiary i moralności, tłumaczenie ksiąg liturgicznych, budzenie powołań oraz formowanie kandydatów do kapłaństwa, opracowanie podręczników katechetycznych, troskę o rozwój uniwersytetów katolickich i innych instytucji edukacyjnych, dążenie do jedności chrześcijan, kształtowanie relacji z władzami świeckimi, obronę życia ludzkiego, pokoju i praw człowieka (w tym także dążność do zapewnienia im ochrony przez prawodawstwo cywilne), umacnianie sprawiedliwości społecznej, wykorzystanie środków społecznego przekazu³⁵.

Zatem konferencja biskupów troszczy się o duszpasterstwo i ewangelizację Kościołów partykularnych, nie naruszając przy tym kompetencji poszczególnych biskupów diecezjalnych. Kompetencje konferencji biskupów są sformułowane także w kodeksie prawa kanonicznego, gdzie czytamy: „Konferencja Episkopatu może wydawać dekryty ogólne jedynie w tych sprawach, w których przewiduje to prawo powszechne albo określa szczególne polecenie Stolicy Apostolskiej, wydane przez nią z własnej inicjatywy lub na prośbę samej Konferencji”³⁶.

Kodeks Jana Pawła II w różnych kanonach określa kompetencje ustawodawcze konferencji biskupów. Za Tadeuszem Pawlukiem możemy je sprowadzić do następujących³⁷:

- określenia wieku i przymiotów, jakimi powinni się odznaczać mężczyźni świeccy, którzy pragną na stałe, poprzez obrzęd liturgiczny, oddać się posłuszeństwu lektora i akolity (kan. 230 § 1),
- wydania norm w sprawie formacji kandydatów do diakonatu stałego (kan. 236),
- opracowania krajowego programu kształcenia kapłańskiego (kan. 242),
- określenia części liturgii godzin, do której odprawiania będą zobowiązani diakoni stali (kan. 275 § 2 n. 3),
- wydania norm w sprawie stroju kościelnego duchownych (kan. 284),

³⁵ Jan Paweł II, list apost. *Apostolos suos*, 15.

³⁶ KPK, kan. 455 § 1.

³⁷ T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, dz. cyt., s. 199–201.

- wydania norm w sprawie rad kapłańskich (kan. 496),
- zdecydowania, aby zadania kolegium konsultorów zostały powierzone kapitule katedralnej (kan. 502 § 3),
- wydania dekretu zezwalającego na mianowanie proboszczów czasowych (kan. 522),
- wydania przepisów w sprawie prowadzenia ksiąg parafialnych (kan. 535 § 1),
- wydania norm dotyczących sytuacji materialnej proboszczów, którzy zrzekli się urzędu po osiągnięciu siedemdziesiątego piątego roku życia (kan. 538 § 3),
- wydania norm praktycznych, dostosowanych do potrzeb i okoliczności, dotyczących ekumenizmu (kan. 755 § 2),
- wydania przepisów w sprawie dopuszczenia wiernych świeckich do głoszenia słowa Bożego w kościele lub kaplicy (kan. 766),
- wydania przepisów w sprawie głoszenia nauki chrześcijańskiej za pośrednictwem radia i telewizji (kan. 772 § 2),
- sporządzenia statutu regulującego funkcjonowanie katechumenatu (kan. 788 § 3),
- wydania norm ogólnych w sprawie katolickiego wychowania religijnego w szkołach (kan. 904 § 1),
- wydania przepisów w sprawie udziału duchownych i członków instytutów zakonnych w programach radio-telewizyjnych, które dotyczyłyby nauki katolickiej i obyczajów (kan. 831 § 2),
- wydania norm w sprawie udzielania sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych niekatolikom ochrzczonym (kan. 844 § 4 i 5),
- przystosowania obrzędu chrztu dorosłych (kan. 851 n. 1),
- wydania przepisów określających sposób udzielania chrztu (kan. 854),
- wydania przepisów w sprawie zapisania chrztu dzieci adoptowanych (kan. 877 § 3),
- określenia wieku, jaki jest wymagany do przyjęcia sakramentu bierzmowania (kan. 891),
- wydania zarządzenia w sprawie prowadzenia parafialnej księgi bierzmowanych (kan. 895),
- wydania norm dotyczących miejsca spowiedzi (kan. 964 § 2),
- określenia wieku wyższego do przyjęcia prezbiteratu i diakonatu stałego (kan. 1031 § 3),

- wydania norm w sprawie przedślubnego przesłuchania narzeczonych, ogłoszenia zapowiedzi i innych środków dochodzenia przedślubnego (kan. 1067),
- ustalenia wyższego wieku do godziwego zawarcia małżeństwa (kan. 1083 § 2),
- określenia sposobu składania oświadczeń i przyrzeczeń przed zawarciem małżeństwa mieszanego (kan. 1126),
- wydania norm w sprawie udzielenia dyspensy od zachowania formy kanonicznej przy zawieraniu małżeństwa mieszanego (kan. 1127 § 2),
- określenia materiału, innego niż kamień naturalny, z jakiego może być zrobiona mensa ołtarza (kan. 1236 § 1),
- zniesienia lub przeniesienia na niedzielę niektórych nakazanych dni świątecznych (kan. 1246 § 2),
- określenia pokarmów, innych niż mięso, które mogą być przedmiotem wstrzemięźliwości (kan. 1251),
- dokładniejszego określenia sposobu zachowania postu i wstrzemięźliwości oraz zamiany ich na inne formy pokuty (kan. 1253),
- wydania norm w sprawie świadczeń wiernych na rzecz Kościoła (kan. 1262),
- wydania norm w sprawie zbierania ofiar (kan. 1265 § 2),
- wydania norm ograniczających prawo do korzystania z beneficjów kościelnych, jeśli takie gdzieś istnieją (kan. 1272),
- określenia, które przedsięwzięcia natury majątkowej należy uważać za akty nadzwyczajnego administrowania (kan. 1277),
- określenia sumy najniższej i najwyższej przy alienacji (kan. 1292 § 1),
- wydania norm w sprawie lokaty dóbr kościelnych (kan. 1297),
- zezwolenia, aby wierni świeccy mogli pełnić funkcję sędziów kościelnych (kan. 1421 § 2),
- ustanowienia wspólnych trybunałów drugiej instancji (kan. 1439),
- wydania norm w sprawie ugody i sądu polubownego (kan. 1714),
- zadecydowania o powołaniu w diecezjach urzędu lub rady, których zadaniem byłoby szukanie słuszných rozwiązań sporów wynikłych w związku z wydaniem dekretu administracyjnego (kan. 1733 § 2).

Należy stwierdzić, iż mając na uwadze to, że kodeks Jana Pawła II w kan. 455 § 1 stwierdza: „Konferencja Episkopatu może wydawać dekrety ogólne jedynie w tych sprawach, w których przewiduje to prawo powszechne albo określa szczególne polecenie Stolicy Apostolskiej, wydane przez nią z własnej inicjatywy lub na prośbę samej Konferencji”, uchwały konferencji biskupów nie zawsze mają charakter ustawy. Uchwały te najczęściej są porozumieniami biskupów w sprawach duszpasterskich danego terytorium. Dekrety ogólne, o których wspomina kodeks w kan. 455 § 1, aby były ważnie wydane, muszą być uchwalone na sesji plenarnej przynajmniej większością dwóch trzecich głosów biskupów, którzy należą do konferencji z głosem decydującym. Natomiast sposób promulgacji dekretów i czas, od którego będą one obowiązywały, określa sama konferencja biskupów³⁸.

Biskup diecezjalny na mocy sukcesji apostoelskiej jest w powierzonym mu Kościele partykularnym podmiotem pełnej władzy rządzenia, która obejmuje funkcje ustawodawcze, wykonawcze i sądownicze. Funkcję władzy ustawodawczej może sprawować w sposób ustalony przez najwyższego ustawodawcę: indywidualnie w sposób zwyczajny poza synodem diecezjalnym lub w sposób uroczysty na synodzie. Natomiast we współpracy z biskupami innych diecezji władzę ustawodawczą może sprawować na synodach partykularnych lub na posiedzeniach konferencji biskupów.

Mając na uwadze kompetencje legislacyjne biskupów diecezjalnych oraz konferencji biskupów w ogólności, warto na koniec pokusić się o ocenę tego stanu rzeczy w Polsce. Prof. Józef Krukowski odpowiadając na pytanie czy wszystkie sprawy, do których rozstrzygnięcia kodeks Jana Pawła II powierzył kompetencje legislacyjne biskupom diecezjalnym i konferencjom biskupów, są idealnie rozstrzygane, stwierdza: „biorąc pod uwagę stosunkowo bogate rezultaty działalności legislacyjnej biskupów Konferencji Episkopatu Polski, podejmowanych zwłaszcza w formie uchwał synodalnych i dekretów ogólnych Konferencji Episkopatu Polski, nie można udzielić negatywnej odpowiedzi. Życie religijne w Polsce rozwija się szybciej niż ustawy

kościelne, a jednocześnie powstają wciąż nowe problemy, związane zwłaszcza z sekularyzacją życia publicznego, które trzeba rozwiązywać przez działalność duszpasterską na podstawie wskazań zawartych w aktach normatywnych stanowionych na szczeblu krajowym przez Konferencję Episkopatu Polski bądź na szczeblu poszczególnych diecezji przez biskupów”³⁹.

ks. Robert Kantor, *Stanowienie prawa w Kościele partykularnym*, [w:] *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, red. ks. Robert Kantor, Kraków 2015, s. 78–93 (Lumen Gentium, 1).
DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374384810.05>

³⁹ J. Krukowski, *Kanoniczne prawo powszechne i prawo partykularne...*, dz. cyt., s. 85.